

Lastensuojelun toistuvat sijoitukset ja monipaikkainen asuminen

Sijoitettujen nuorten näkökulma

RIITTA LAAKSO

Sijaishuollon ja huostaanoton yhtenä tavoitteena on tarjota lapselle ja nuorelle pysyvä kasvuympäristö. Tästä huolimatta toistuvat sijoitukset ja sijaishuoltoapaikan vaihdokset ovat tuttu ilmiö lastensuojelussa. Vaikka aihe on herättänyt vilkasta keskustelua, sitä ei ole tutkittu Suomessa. Artikkelissa tarkastellaan sijaishuoltoapaikan muutoksia huostassa olevien ja toistuvia sijaishuoltoapaikan vaihdoksia kokeneiden nuorten näkökulmasta.

.....
English summary at the end of the article

Johdanto

Viime vuoni olin vissiin siel... vastaanotossa. Ja sitmä jouduin sinne nuorisokotiin ja sielt tonne... eikuvenaa, mä jouduin nuorisokotiin tänä vuonna, tai sit oli se sama vastaanotto tänä vuoni, mä en muista, mikä vuosi. Mut kummiski, onha mut tän vuoden aikana sijoitettu aika monta kertaa. Eli nyt oon tääl koulukodissa. Mä olin vastaanotto-osastolla ihan alussa. Sit mä pääsin himaan.

Edellä kuvattu katkelma on 13-vuotiaan nuoren haastattelusta. Nuori kertoo lastensuojelun toimenpiteinä tapahtuneista toistuvista sijoituksista ja sijaishuoltoapaikan vaihdoksista. Nuoren elämään on kuulunut vuorottelevia jaksoja kodin ja eri sijaishuoltoapaikkojen välillä sekä toistuvia sijoituksia samalle vastaanotto-osastolle. Kyse on varsin lyhyestä ajanjaksosta, reilun vuoden kuluessa tapahtuneista asuinpaikan muutoksista. Kertomus tekee näkyväksi sen vakavan ristiriidan, joka vallitsee kasvuolosuhteiden pysyvyyttä korostavan lastensuojelun tavoitteen ja toisaalta sen todellisuuden välillä, jonka nuori kohtaa toistuvina

asuinpaikan muutoksina. Pysyvyydellä tavoitellaan nuoren kasvuympäristön turvallisuutta: sijaishuoltoapaikan, ihmissuhteiden ja nuorelle suunnattujen muiden palvelujen pysyvyyttä.

Tutkimusten (Christiansen & al. 2010; Olsson & al. 2012; Skoog & al. 2015; Vinnerljung & al. 2017; Ward 2009) pohjalta tiedetään, että edellä kuvattu nuoren kertomus ei ole poikkeus tai vain suomalainen ilmiö, vaan se koskettaa useita sijoitettuja lapsia eri maissa. Lastensuojelullisena toimenpiteenä edellisessä on kyse ”sijoituksesta kodin ulkopuolelle”, joka voidaan toteuttaa kiireellisenä sijoituksena, avohuollon sijoituksena tai huostaanottona. Sijaishuoltoapaikan pysyvyyttä pidetään tärkeänä nuoren hyvinvoinnin kannalta ja yhtenä keskeisenä sijaishuollon laadun mittarina. Siksi ei olekaan yllättävää, että sijaishuoltoapaikan vaihtuminen, sijoitusten katkeaminen ja lasten toistuvat muutot paikasta toiseen ovat olleet näkyvästi esillä viime vuosina sekä suomalaisessa (Eronen 2013; Laakso 2016; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010; Vario & al. 2012) että kansainvälisessä lastensuojelukeskustelussa (Christiansen & al. 2010; Hyde & Kammerer 2009; Olsson & al. 2012; Skoog & al. 2015; Vinnerljung & al. 2017; Ward 2010).

Tutkimus on toteutettu osana hallituksen lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmaa (LAPE).

Vaikka kyse on varsin yleisesti tunnistetusta ilmiöstä, tutkimustietoa sijaishuoltopaikan vaihtumisen syistä ja lasten omista vaihdoksiin liittyvistä näkemyksistä on edelleen vähän. Suomessa ei ole tehty yhtään aiheeseen keskittyvää tutkimusta. Siksi tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää asiaa nuorten näkökulmasta. Tutkimustiedon puuttumisen ohella aiheen tutkiminen on tärkeää sijoitettujen nuorten hyvinvoinnin kannalta, sekä sen kannalta, mitä nuorten kokemukset tekevät näkyväksi lastensuojelun palveluista ja ammatillisista käytännöistä.

Suomalaiselle lastensuojelulle on tunnusomaista varsin humaani ajatus siitä, että lastensuojelun huostaanotto on väliaikainen ratkaisu. Myös vaatimus lapsen läheissuhteiden tukemisesta ja työskentelystä perheen jälleenyhdistämiseksi huostaanoton aikana on tärkeää. Tämä ideologinen lähtökohta tuo kiistatta oman jännitteensä tavoitteeseen, joka korostaa sijoitetun lapsen kasvuympäristön pysyvyyttä.

Tutkimuskiinnostukseni kohdistuu nuorten toistuviin sijoituksiin ja sijaishuoltopaikan vaihdoksiin sekä siihen, mitä nuoret kertovat vaihtuvista sijaishuoltopaikoistaan ja vaihdoksiin johtaneista tapahtumista. Artikkelin aineistona on viiden, useita sijoituksia ja asuinpaikan muutoksia kokeneen nuoren haastattelu. Artikkelin teoreettisena lähtökohtana on monipaikkaisen asumisen käsite (Forsberg & Ritala-Koskinen 2016; Ritala-Koskinen & Forsberg 2016). Se suuntaa tutkimuskatseen asumiseen, asuinpaikkojen vaihdoksiin, nuoren kokemuksiin muuttojen syistä ja eri asuinpaikoista sekä aikatietoiseen tarkasteluun. Lastensuojelututkimusta kohtaanhan on esitetty kritiikkiä siitä, että tutkimuksissa on suhtauduttu melko huolettomasti lasten kokemukseen ajasta ja lastensuojelun aikatietoiseen tarkasteluun (Enroos & al. 2017). Tutkimus rajautuu siihen aikaan, jonka nuoret ovat olleet sijoitettuna. Tarkastelun pääpaino on lastensuojelun toimenpiteiden myötä syntyneessä monipaikkaisessa asumisessa ja sen jäsentämisessä. Artikkelissa etsitään vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin: millaisena toistuvat sijaishuoltopaikan vaihdokset, monipaikkainen asuminen ja sen tihentymät näyttäytyvät sekä mitä kokemuksia nuorilla on monipaikkaisesta asumisesta ja siihen johtaneista syistä.

Sijaishuoltopaikan vaihdokset aikaisemman tutkimuksen aiheena

Sijaishuoltopaikan vaihtumista koskevissa tutkimuksissa käytetyt käsitteet, tutkimuksen kohde sekä aikaperspektiivi, josta käsin aihetta tarkastellaan, vaihtelevat. Sijoituksen katkeaminen (*placement breakdowns, placement disruption*) määritellään tilanteeksi, jossa pysyväksi tarkoitettu sijaishuoltopaikka vaihtuu ilman ennakkosuunnitelmaa ja usein kiireessä (Christiansen & al. 2010; Olsson & al. 2012; Vinnerljung & al. 2017). Sijoituksen katkeamisen rinnalla käytetään käsitteitä sijoituksen pysyvyys vs. katkoksellisuus (*placement stability vs. instability*), sillä suuri osa sijaishuoltopaikan vaihdoksista on suunniteltuja (Ward 2009).

Alueelliset tutkimukset antavat viitteitä sijaishuoltopaikan vaihtumisen yleisyydestä Suomessa. Tutkimuksessa (Helavirta 2016, 201–203), jossa seurattiin kahden kaupungin (suuren ja keskisuurten) huostaanottamia lapsia vuosi huostaanoton jälkeen, 34 lapsella oli ennen huostaanottoa yhteensä 102 sijoitusta ja kymmenen lapsen sijaishuoltopaikka vaihtui jo ensimmäisen puolen vuoden aikana. Tutkimuksessa (Eronen 2013), jossa seurattiin viiden vuoden ajan Tampereen seudulla huostaanotettuja lapsia (n = 93), joka toisen lapsen sijaishuoltopaikka oli muuttunut huostaanoton aikana ja viidelle lapselle sijaishuoltopaikan muutoksia oli kasautunut kolme tai sitä enemmän.

Englannissa, Ruotsissa, Tanskassa ja Norjassa tehtyjen tutkimusten (Christensen & al. 2010; Olsson & al. 2012; Skoog & al. 2015; Vinnerljung & al. 2017; Ward 2009) mukaan sijaishuoltopaikan vaihdokset ovat varsin yleisiä sekä perhehoidossa että laitoshoidossa. Englannissa tehdyssä kolmen ja puolen vuoden seurantatutkimuksessa (n = 242) lapsista 41 prosenttia oli kokenut yhden tai kaksi sijaishuoltopaikan vaihdosta ja useampi kuin joka neljäs lapsi (29 %) viisi tai sitä useamman paikan vaihdoksen (Ward 2009). Norjassa toteutetussa kahdeksan vuoden seurantatutkimuksessa (n = 70) lapsista 34 prosenttia oli kokenut kaksi tai kolme sijaishuoltopaikan vaihdosta, 17 prosenttia oli kokenut neljä tai kuusi vaihdosta (Christiansen & al. 2010).

Syitä sijaishuoltopaikan vaihdoksiin on useita: sijoitettujen lasten ja nuorten ongelmallinen käyttäytyminen, ongelmat lasten ja sijaishuoltopaikan aikuisten välisissä suhteissa, elämäntilanteissa tapahtuneet yllättävät muutokset sekä orga-

nisatoriset tekijät. Myös lasten iällä näyttää olevan merkitystä, sillä sijoitusten katkeamisia tapahtuu usein teini-iässä. Nuorten käytösongelmat, päihdeidenkäyttö, aggressiivisuus ja karkaaminen on yhdistetty useissa tutkimuksissa syiksi sijaishuoltopaikan vaihtumiseen. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään nuoresta ja hänen käyttäytymisestään vaan suhteesta: sijaisvanhempien ja työntekijöiden sitoutumisesta nuoreen ja valmiudesta työstää ongelmia nuorten kanssa. Syitä perhehoidossa tapahtuviin vaihdoksiin on useita. Sijaisvanhemmat eivät ole riittävästi selvillä siitä, mitä sijaisvanhemmuus tarkoittaa, sijaisvanhemmat eivät ymmärrä biologisten vanhempien merkitystä lapsille, sijoitetut lapset ovat eri asemassa kuin perheen omat lapset. Myös sijaisperheessä tapahtuneet elämänmuutokset, kuten avioero, sairastuminen ja työttömyys, johtavat paikan vaihtumiseen, samoin erot uskonnollisissa käsityksissä sekä persoonallisuuteen liittyvät erot sijaisvanhempien ja lasten välillä. (Christiansen & al. 2010; Hyde & Kammerer 2009; Rock & al. 2015; Ward 2009.)

Tutkimuskiinnostus lasten ja nuorten sijaishuoltopaikan vaihdoksiin liittyviä kokemuksia kohtaan on vilkastunut viime vuosina. Tämän seurauksena ilmiön tarkastelu ja ymmärtäminen on monipuolistunut. Kyse ei ole pelkästään fyysisen sijaishuoltopaikan vaihtumisesta vaan laajemmin lapsen elämää koskevista muutoksista: lapsen sosiaalityöntekijät ja sijaishuoltopaikan työntekijät vaihtuvat ja sijaishuoltopaikan lapsiryhmässä ja sen dynamiikassa tapahtuu koko ajan muutoksia. Nuoret kertovat kavereiden menettämisestä, henkilökohtaisten tavaroiden katoamisesta sekä yhteyden katkeamisesta tuttuihin sijaisvanhempiin, omahoitajiin ja sisaruksiin. (Chambers & al. 2017; Hyde & Kammerer 2009; Skoog 2013; Ward 2009.) Sijaishuoltopaikan vaihtaminen herättää nuorella monia tunteita: pelkoa, järkytystä, hämmennystä, yksinäisyyden kokemuksia ja varuillaan oloa. Muuttojen seurauksena luottaminen toisiin ihmisiin voi olla vaikeaa vielä aikuisiällä. (Anglin & Scott 2016; Goodyer 2016; Hébert & al. 2016; Unrau & al. 2008; Unrau & al. 2010.) Tärkeä on kuitenkin muistaa, että sijaishuoltopaikan vaihtaminen on osalle lapsista positiivinen asia ja merkinnyt ensimmäistä kokemusta huolehtivista aikuisista, pois pääsyä huonosta sijaishuoltopaikasta sekä mahdollisuutta aloittaa ns. puhtaalta pöydältä (Unrau & al. 2008; Holland & al. 2005).

Yhteenvetona aikaisemmista tutkimuksista voidaan todeta, että ne tekevät näkyväksi ilmiön mo-

naisuuden; kyse ei ole pelkästään nuoren fyysisen asuinpaikan vaihtumisesta vaan monella tavalla nuoren elämään muutoksia synnyttävästä ja tunne-elämään vaikuttavasta ilmiöstä. Tutkimukset kertovat sijoitusten katkoksellisuuden yleisyydestä ja siitä, että katkoksellisuus kasautuu. Lastensuojelun sijaishuollon palvelujen piirissä on nuoria, joiden sijaishuoltopaikka ei vaihdu kerran tai kaksi vaan kolme, neljä tai seitsemän kertaa. Sijaishuoltopaikan vaihtumiseen johtavat syyt eivät ole yksiselitteisiä tai pelkästään nuorten ongelmalliseen käyttäytymiseen liittyviä, vaan ne kiinnittyvät osin palvelujärjestelmään ja palvelujen organisointiin.

Tutkimuksen toteuttaminen ja teoreettiset sitoumukset

Tutkimuksen aineistona on viiden sijoitettuna olevan, useita sijoituksia ja sijaishuoltopaikan vaihdoksia kokeneen nuoren haastattelut. Teoreettisena sitoumuksena artikkelissa tukeudutaan monipaikkaisen asumisen (Forsberg & Ritala-Koskinen 2018; Forsberg & Ritala-Koskinen 2016; Ritala-Koskinen & Forsberg 2016) käsitteeseen. Monipaikkaisen asumisen käsite suuntaa tutkimuskatsetta lastensuojelun institutionaalisista toimenpiteistä eli ”sijoituksesta kodin ulkopuolelle” ja ”sijaishuoltopaikan muuttamisesta”, nuoren muuttamiseen, nuoren asuinpaikan vaihdoksiin, nuoren useissa eri paikoissa asumiseen ja paikkakokemuksiin. Muuttaminen paikasta toiseen koskettaa useita lapsia ja nuoria, mutta erityistä haasteltujen nuorten kohdalla on se, että muuttaminen tapahtuu lastensuojelun viranomais toimien seurauksena. Monipaikkaisen asumisen tarkastelu rajautuu ja painottuu artikkelissa haastateltujen nuorten sijoitushistoriaan, ajanjaksoon, jota värittävät lastensuojelun toistuvat interventiot. Sijaishuoltopaikassa asuessaan nuoret ovat viettäneet useimmiten joka toisen viikonlopun biologisen vanhempansa tai muun sukulaisen luona. Tämä asumisen monipaikkaisuus on kuitenkin rajattu tässä tutkimuksessa tarkastelun ulkopuolelle. Tutkimusaineisto on varsin pieni ja tutkimusaiheeseen liittyy monia sensitiivisiä aiheita. Siksi tutkimuksen teoreettisen lähestymistavan valintaa on ohjannut myös tutkimuseettisten kysymysten tarkastelu ja pohdinta nuoren yksityisyyden suojan ja julkisen, yleisesti merkityksellisen tutkimustiedon välillä.

Tutkimusmetodinä on aktiivinen haastattelu (Holstein & Gubrium 1995), jolle on tunnusomaisia keskustelunomaisuus, dialogisuus ja molempien osapuolten aktiivisuus. Haastatteluissa dialogisuus toteutui muun muassa siten, että keskustelun ohella nuoret merkitsivät aikajanelle sijoitushistoriansa aikana eri asuinpaikoissa viettämäänsä jaksoja. Tämä konkretisoi ja teki näkyväksi nuorten monipaikkaista asumista sekä aktivoi molempia haastattelun osapuolia.

Sijoitettuna olevien nuorten tavoittaminen tutkimukseen on osoittautunut vaikeaksi (Eronen 2012; Pekkarinen 2015), niin myös tässä tutkimuksessa. Saatua tutkimuseettisen neuvottelukunnan tutkimusta puoltavan lausunnon ja tutkimusluvut yhteistyötahona olleelta kaupungilta sijaishuollon työntekijät lähestyivät nuoria: he informoivat tutkimuksesta ja pyysivät tutkimusluvat nuorilta ja heidän huoltajiltaan sekä välittivät nuorten yhteyshenkilöt tutkijalle. Kriteerinä oli, että nuori on ollut vähintään kolmessa eri sijaishuolto-paikassa. Useiden eri vaiheiden jälkeen haastattelu toteutui viiden nuoren kanssa joulukuun 2017 ja maaliskuun 2018 välisenä aikana. Neljä haastatteluista tapahtui nuoren sen hetkessä lastensuojelulaitoksessa ja yksi tutkijan työpaikalla. Haastattelut kestivät tunnista puoleentoista tuntiin.

Haastattelut litteroitiin ja aineisto analysoitiin sisällönanalyysin (Sarajarvi & Tuomi 2018) periaatteiden mukaisesti niin, että analyysin fokus oli monipaikkaisuus-käsitteen mukaisesti nuorten sijoitushistorian aikaisissa monipaikkaisen asumisen tiheyksissä ja niihin liittyvissä kokemuksissa. Aineiston tiivistämisessä on hyödynnetty Aino Ritala-Koskisen ja Hannele Fosbergin (2016, 13) esittämää jäsenystä monipaikkaisesta asumisesta eli sitä, että monipaikkainen asuminen voi tarkoittaa peräkkäistä asuinpaikan vaihtumista, rinnakkaista asumista useassa eri paikassa ja heilurimais-ta vaihtelua eri asuinpaikkojen välillä. Kuvaan seuraavassa luvussa nuorten taustaa sekä nuorten eri asuinpaikoissa viettämää ajanjaksoja. Kyseinen tiivistys konkretisoi nuorten monipaikkaisen asumisen luonnetta ja pohjustaa näin varsinaisten tutkimustulosten esittämistä.

Nuorten taustasta

Tutkimukseen osallistuneiden nuorten elämäntilanteet ovat yksilöllisiä, vaikka kaikki nuoret kertoivat haastatteluissa useista sijaishuoltopaikoista,

päihdekäytöstä, koulunkäyntiin liittyvistä ongelmista sekä luvattomista poissaoloista kodista ja/tai sijaishuoltopaikasta.

Haastatteluhetkellä kaikki haastateltavat nuoret¹ asuivat eri laitoksissa usealla eri paikkakunnalla. He olivat 13–17-vuotiaita. Nuorten sijoitushistoria vaihteli alle vuodesta seitsemään vuoteen. Kahdella nuorella oli takanaan useita lyhyitä sijoituksia, ja he olivat siirtymässä ns. pitkäaikaiseen laitokseen. Kolmen nuoren sijoitushistoria oli edellistä rosoisempi. Heillä oli useita sijoituksia vastaanotto-/arviointiosastoille ja pitkäaikaisiksi tarkoitettuihin laitoksiin. Kahdella heistä oli lisäksi lyhyitä jaksoja psykiatrisella osastolla. Kaikki haastatellut nuoret olivat asuneet ennen sijoitusta äidin luona ja nuorten lapsuutta varjosti monien ongelmien yhteenkietoutuminen. Haastatteluissa mainittiin vanhempien päihdeongelmista, taloudellisista vaikeuksista ja ristiriidosta toisen vanhemman ja/tai sisarusten välillä, mutta myös vanhemmilta saadusta merkittävästä tuesta. Nuorten elämää voi perustellusti kuvata ilmaisulla ”hallitsemattomasti nuori”. Niina Pietilä (2017) käyttää kyseistä käsitettä lisensiaattitutkimuksessaan, jossa hän selvitti 17-vuotiaana sijoitettujen nuorten sijoittamisen johtaneita syitä. Niitä olivat nuorten päihdeongelmat, aggressiivinen käytös, mielenterveysongelmat ja arjen kaoottisuus sekä tämän pohjalta tehty tulkinta nuorten elämäntilanteen hallitsemattomuudesta.

Taulukkoon 1 on koottu tietoja nuorten sijoitushistoriasta ja monipaikkaisesta asumisesta. Taulukko on laadittu nuorten haastattelujen pohjalta. Joidenkin asumisjaksojen pituuden nuoret muistivat tarkasti, joitakin huonommin, ja osa nuorista kertoi ajasta, jonka he konkreettisesti olivat asuneet kyseisessä paikassa, osa sijoituksen virallisesta kestosta. Tämä on hyvä huomioida taulukkoa tarkasteltaessa – samoin kuin se, että sijoitushistorialla tarkoitetaan ajanjaksoa nuoren ensimmäisestä sijoituksesta haastatteluhetkeen.

Taulukko konkretisoi nuorten sijoitushistorian katkoksellisuutta ja monipaikkaisen asumisen vaihtelevaa luonnetta. Yllättävää oli se, miten monia lyhyitä ja vaihtuvia jaksoja eri asuinpaikoissa nuorilla on – muutaman vuorokauden, viikon tai kuukauden mittaisia. Nuorten elämää voi perustellusti kuvata lastensuojelun interventioiden liikuttamina muuttoina paikasta toiseen. Nuor-

¹ Kirjoitan nuorten taustasta ja aineistosta huomioiden *anonymiteetin säilymistä*.

Taulukko 1. Nuorten sijoitushistoria ja sen aikainen monipaikkainen asuminen

	Vastaanotto-/arviointiosasto	Koti	Perhehoito	Pidempiaikainen lastensuojelulaitos	Psykiatrinen osasto	Luvaton poissaolo laitoksesta
UTU Ensimmäinen sijoitus touku-kuussa 2017 (monipaikkaista asumista 7,5 kk)	Kolme jaksoa, samassa laitoksessa (1 kk + 2 kk + 1kk)	Välissä kaksi jaksoa kotona (1 kk + 1 kk)		Vuoden 2017 lopusta->		
RUU Ensimmäinen sijoitus keväällä 2017 (monipaikkaista asumista 10 kk)	Kaksi jaksoa eri laitoksissa (2,5 kk + 3 kk)	Välissä kotona (4 kk)		Vuoden 2017 lopusta->		
TUISKU Ensimmäinen sijoitus vuoden 2016 lopussa (monipaikkaista asumista n. 1 v)	Neljä jaksoa kahdessa eri laitoksessa (6 vkoa + 3 kk +1kk + 2 tuntia)	Välissä kaksi jaksoa kotona (1 kk+ 2 vko)		Kaksi laitosta, ensimmäisessä (1 vko), toisessa 2 kk ->)	2 vuorokautta	Ensimmäisestä laitoksesta 1 kk
NIKKI Ensimmäinen sijoitus syyskuu 2015 (monipaikkaista asumista 2,5 v)	Kolme eri jaksoa kahdessa eri laitoksessa (2 vrk + 6 kk + 1kk)			Kolme eri laitosta, (1 kk, 2 vuotta, 2 kk ->)	1 vko + 1 vko + 1 vko + 1 vko + 1 kk kolmessa eri sairaalassa	Ensimmäisestä laitoksesta 1 vko + 2 vko, toisesta 5 kk
KUURA Ensimmäinen sijoitus 2011 (monipaikkaista asumista 7 v)	Kaksi jaksoa, samassa laitoksessa (1 kk + 1,5 kk)	Itsenäinen asumisharjoittelu (6 kk)	Kriisiperhe (1 v, sijaisperhe 4 v)	Kolme eri laitosta, (8 kk + vajaa 1 kk + vajaa 1 kk ->)		Sijaisperheestä 2 vko + 2 vko, laitoksesta 3 kk

ten muutot tarkoittivat toistuvia muuttoja sijaishuoltopaikan ja kodin välillä, muuttoja sijaishuoltopaikasta toiseen sekä asuinpaikkoja, joissa nuoret olivat institutionaalisen katseen ulottumattomissa. Monipaikkaisen asumisen käsittein tulkittuna kyse on *heilurimaisesta monipaikkaisesta asumisesta* eli toistuvista muutoista kodista laitokseen ja takaisin kotiin sekä toistuvista muutoista lastensuojelulaitoksesta psykiatriselle osastolle ja takaisin lastensuojelulaitokseen, *peräkkäisestä monipaikkaisesta asumisesta* eli muutosta sijaishuoltopaikasta toiseen sekä institutionaalisen katseen ulottumattomiin jäävästä monipaikkaisesta asumisesta, jolle on tunnusomaista *rinnakkainen monipaikkainen asuminen* eli nuori asuu virallisesti laitoksessa, mutta samanaikaisesti tuttavien ja ka-

verien luona. Näitä keskeisiä tutkimukseni tuloksia esittelen seuraavissa luvuissa.

Toistuvat muutot kodista laitokseen ja takaisin sekä laitoksesta psykiatriselle osastolle ja takaisin – heilurimainen monipaikkainen asuminen

Nuorten sijoitushistorian alkua väritti toistuvasti vuorotteleva liikkuminen kodin ja sijaishuoltopaikan välillä eli heilurimainen monipaikkainen asuminen. Tämä tarkoitti kahta tai kolmea peräkkäin toistuvaa sykliä kodista laitokseen ja takaisin kotiin ennen muuttoa ns. pidempiaikaiseen laitokseen. Muuttaminen ja heilurimainen monipaik-

kainen asuminen kodin ja lastensuojelulaitoksen välillä tapahtui ajallisesti lyhyissä sykleissä. Toistuvaa vuorottelevaa liikettä synnytti lastensuojelun lyhytaikaisiksi, perhettä ja nuorta tukeviksi tarkoitettut interventiot. Tavoitteena oli nuoren lyhyen sijaishuoltopaikassa asumisen aikana löytää ratkaisu nuoren ja perheen ongelmiin. Aina se ei kuitenkaan tuottanut toivottua tulosta. Ajallisesti on kyse varsin tiivistähtisestä vuorottelusta, kuten nuoren sijoitushistorian alkua kuvaava kuvio 1 osoittaa.

Vuorotteleva muuttaminen tapahtui kodin ja saman lyhytaikaiseksi tarkoitetun laitoksen tai kodin ja useamman eri lyhytaikaiseksi tarkoitetun laitoksen välillä – toistuvasti samasta syystä tai jopa kerran eri syystä. Nuorten sijoitushistorian alkuvaiheen vuorottelevaa liikkumista kodin ja sijaishuoltopaikan välillä voidaan tulkita ajallisesta ja maantieteellisestä näkökulmasta *pieniksi muutoiksi* (Ritala-Koskinen & Forsberg 2016). Muutot kodin ja laitoksen välillä ovat yksittäisinä jaksoina melko lyhyitä, ja ne tapahtuvat saman kaupungin sisällä, eivätkä muutokset nuorten muussa henkilökohtaisessa elämässä ole kovin suuria. Kaveri- ja perhesuhteiden ylläpitäminen on vaivautonta ja koulunkäynnin jatkaminen mahdollista entisessä koulussa. Vaikka kyse on pienistä muutoista, eivät ne ole merkitykseltään vähäisiä. Jokainen paluu kotiin herätti nuorena toiveen siitä, että hän voisi asua pysyvästi kotona ja muutto takaisin laitokseen puolestaan epävarmuuden tulleisuudesta.

Kyse on osin palvelujärjestelmän aiheuttamasta nuorten monipaikkaisesta asumisesta, sillä osa laitoksista on erikoistunut ns. lyhytaikaisiin ja osa ns. pidempiaikaisiin sijoituksiin. Tässä aineistossa samoin kuin aikaisemmissa tutkimuksissa (Christiansen & al. 2010; Eronen 2013; Ward 2009) ensimmäinen sijoitus tapahtuu useimmiten lyhytaikaiseksi tarkoitettuun tai arviointiin keskittyvään paikkaan. Jos nuori tarvitsee pidempää sijoitusta, hänen on muutettava muualle.

Nuorten heilurimainen monipaikkainen asuminen ei kuitenkaan rajoitu vain sijoitushistorian alkuun, sillä sitä tapahtuu myös huostassa olon ai-

kana: toistuvina muuttoina lastensuojelulaitoksen ja psykiatrisen osaston välillä. Hämmentävää oli kuunnella nuoren kertomusta hänen pisimmästä, kaksi vuotta kestäneestä sijoituksesta. Hämmentävää sikäli, että tätä pisimpänä kerrottua sijoitusta väritti toistuva heilurimainen liike ja muuttaminen laitoksesta psykiatrisille osastoille ja takaisin:

Haastattelija: Ja sitkö sulle löydettiin paikka?

Nuori: Sit mulle löydettiin paikka, jos mä olin kaks vuotta.

Haastattelija: Mikäs paikka se oli?

Nuori: Se oli se laitos (...). Mut sit ku mä olin siel laitoksessa, ni siin oli mont sellast välii, ku siin oli sellanen psyykinen sairaala (...), ni mä olin siel ja sit mä olin tossa toisessakin pari kuukautta.

Haastattelija: Nii et sul oli tässäkin niit sairaalajaksoja?

Nuori: Joo. Ne oli viikon pätkii, sit oli yks kuukauden pätkä. Mut aikalail viikko, mä olin ns. rauhottumas.²

Nuoren pisin sijoitus eli kaksi vuotta samassa asuinpaikassa tarkentui haastattelun edetessä toistuviksi siirtymiksi laitoksesta psykiatriselle osastolle ja takaisin. Samana pysynyt sijaishuoltopaikka ei siis tarkoittanut pysyvyyttä nuoren elämässä vaan vilkasta heilurimaista liikettä ja muuttamista paikasta toiseen. Heilurimainen liike kahden eri asuinpaikan välillä jatkuu myös huostassa olon aikana, kahden eri palvelujärjestelmän, lastensuojelun ja psykiatrian välillä. Psykiatrisia osastojaksoja nuoret kuvasivat lastensuojelun laitosjaksoista selvästi poikkeavina: omassa huoneessa ja sängyssä olemisena, aikana, jolloin heitä lääkittiin, sekä jaksoina, joista oli vain vähän muistikuvia.

Tämä toistuva heilurimainen paikasta toiseen muuttaminen herättää usein toistetun kysymyksen lastensuojelun ja psykiatrisen hoidon yhteistyöstä ja sen toteutustavoista. Toistuvan heilurimaisen nuoren liikuttamisen eri palvelusektorilta toiselle voi tulkita ammatillisen osaamisen rajojen tunnistamiseksi, mutta myös vaikeaksi koettujen nuorten poiskäännyttämiseksi (Hänninen 2007): nuoren lähettämiseksi pois palvelusta, palvelusektorilta toiselle. Ilmiö ei ole uusi, vaan se on tuttu monelle lastensuojelulaitoksen työntekijälle (Pekkarinen 2017) sekä sosiaalityöntekijöille,

² Laitoksen sekä psykiatristen sairaaloiden nimet on poistettu.

Kuvio 1. Heilurimainen monipaikkainen asuminen.

jotka ovat esittäneet huolensa siitä, ollaanko nuoren kanssa valmiita tekemään töitä silloinkin, kun kohdataan ongelmia vai siirretäänkö nuori muualle ammatillisesti helpomman työn näkökulmasta (Laakso 2013).

Muutot sijaishuoltoapaikasta toiseen – peräkkäinen monipaikkainen asuminen

Nuorten sijoitushistorian katkoksellisuus ilmenee myös peräkkäisinä muuttoina lastensuojelulaitoksesta toiseen. Peräkkäinen monipaikkainen asuminen tarkoitti jokaisen haastateltavan kohdalla muuttoa toiselle paikkakunnalle. Muutokset nuoren henkilökohtaisessa elämässä olivat tämän vuoksi isoja ja merkittäviä: koulunkäynnissä ja koulunkäynnin järjestelyissä tapahtui muutoksia, samoin yhteydenpidossa perheeseen ja nuorelle tärkeisiin kavereihin, myös asuinympäristö vaihtui kaupungista maaseudulle tai maaseudulta toiseen. Muuttaminen ei ollut nuorelle helppoa: se jännitti ja osin pelottikin (myös Laakso & Enroos 2016). Peräkkäiseen monipaikkaiseen asumiseen liittyvien muutosten laajuutta ei välttämättä aina ymmärretty ja nuori jäi yksin omien tunteidensa kanssa.

Haastattelija: Muistaksä siit ajasta jotain, et miltä sust tuntu kun sä siirryit siihen perheeseen?

Nuori: No kyl mua pelotti ja ”...” olin mä aika surullinen.

Haastattelija: Joo, ei mikään ihmekään. Huomasko ne siin perhees, lohduttiks ne jotenkin sua?

Nuori: Ei oikein.

Monipaikkaiseen asumiseen liittyvät muutot vieraalle paikkakunnalle, kauas pois nuorelle tutusta ympäristöstä, ja siihen liittyvät tunteet ja näkemykset näkyivät nuorten käyttäytymisessä. Kaksi nuorista kertoi vastustaneensa nuorelle valittua paikkaa sen etäisyyden vuoksi ja osoittaneensa sen karkaamalla. Tästä nuori kertoo seuraavassa:

Nuori: Sossun kanssa kun puhuttiin, kun mä olin jäänyt poliisille useaan otteeseen kiinni päihteistä ja väkivaltaisesta käytöksestä, ni siel oli semmonen keskustelu, et mitä mulle tehään, ja siinä väitettiin, et laitetaan jonnekin kauas, mä olin et aha, et nyt, ei. Sit mä lähin vaan kävelee (...) menin bussipyöräkille ja lähin himaan.

Haastattelija: Ja sä olit kotona sen kaks viikkoo?

Nuori: Joo mä sanoin äitille, et mä haluun olla himassa, ku se tuli äitilleki ihan yllätyksenä. Sit se tajus, et ei se voi mua kotona pitää.

Paikan valinnan ohella yhdeksi nuoren kannalta merkittäväksi monipaikkaisen asumisen tihtymäkohdaksi osoittautui laitoksesta toiseen siirtymisen prosessi. Tilanteessa, jossa nuori ei suostu enää palaamaan hänelle valittuun asuinpaikkaan tai paikka ei enää suostu vastaanottamaan nuorta, on nuorelle etsittävä uusi asuinpaikka – usein kiireessä. Nuoren muuttaminen ei kuitenkaan välttämättä tapahdu suoraan paikasta A paikkaan B. Kuvio 2 konkretisoi, millaista peräkkäistä monipaikkaista asumisen tihtymää tähän vaiheeseen voi liittyä.

Suunnitelmana oli, että nuori asuisi kotona siihen saakka kunnes hänelle löytyisi uusi lastensuojelulaitos. Todellisuudessa vasta kuudes siirtymä merkitsi nuoren muuttoa uuteen pitkäaikaiseksi tarkoitettuun laitokseen. Muutaman kuukauden aikana 13-vuotiaalla nuorella oli useita peräkkäisiä muuttoja. Jokaista muuttoa oli värittänyt eri tavalla ja eri syistä kärjistynyt ristiriitatilanne, joista vakavimpana nuoren riehuminen vastaanotto-osastolla.

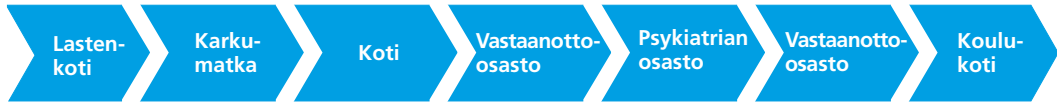
Kyseisen ajan nuori on jonkinlaisessa odotustilassa voimatta itse määritellä sitä, missä hän jatkossa asuu. Nuori tietää, että hän joutuu muuttamaan, mutta ei sitä, minne häntä ollaan muuttamassa. Odottaminen tarkoittaa uuden paikan odottamisen lisäksi usein katkosta koulunkäynnissä ja harrastuksissa – ulkopuolisuutta nuorelle tavanomaisiksi ajatelluista instituutioista.

Haastattelija: Sä sanoit äsken, et sul ei ollu koulupaikkaa? Nuori: Mul oli sinänsä koulupaikka lastenkodissa, mutta siinä, ku mä odotin uutta paikkaa, mul ei ollu mitään, miss käydä koulua.

(...)

Nuori: Tää on nyt eka kerta, ku mä tuun taas kouluun, ku mä oon tääl uudes laitoksessa. Mä en ollu koulus, koska mul ei ollu koulua. Et mä en lintsannu, enkä mitään. (...) Ja sit ihmetellään, et miks mä hengaun ulkona, mitä muutakaa mul on tekemistä, enhä mä käy koulussa enkä mä voi mennä treeneihin, koska mä tiään, et mut taas ollaan sijoittamas.

Lastensuojelun periaatteissa korostetaan nuorten osallisuutta ja toimijuutta. Haastatteluissa välittyi kuitenkin päinvastainen kuva – kokemus osattomuudesta. Nuorilla oli etukäteen vain vähän tietoa tulevasta asuinpaikasta, vähän mahdollisuuksia vaikuttaa sen valintaan tai uskoa siihen, että heidän näkemyksillään on merkitystä. Tulos on samansuuntainen aikaisempien tutkimusten (Hebert & al. 2016; Hyde & Kammerer 2009; Unrau & al. 2010) kanssa. Muuttaminen sijaishuoltoapaikasta toiseen tapahtuu nuorten kannalta usein yllättäen, vailla tietoa paikan vaihtamisen syistä tai siitä, minne nuorta ollaan muuttamas-

Kuvio 2. Peräkkäisen monipaikkaisen asumisen tihentymät.

sa, ja niin, ettei nuoren toiveita uudesta paikasta välttämättä oteta huomioon. Nuori kuvasi peräkkäiseen monipaikkaiseen asumiseen liittyviä kokemuksiaan seuraavasti:

Haastattelija: Mitä näist paikkojen vaihdoksista on sulle seurannu, tai mikä vaikutus siitä on ollu?

Nuori: No on se aika raskasta.

Haastattelija: Osaat sä kertoa, et mikä siinä on raskasta? Nuori: No tutustuu siihen uuteen paikkaan ja ”...” siellä on kuitenkin niin eri säännöt. Pitää sopeutuu monta kertaa.

(...)

Nuori: Ei jaksa enää taistella vastaan.

Haastattelija: Mitä se tarkoittaa, ettei jaksa taistella?

Nuori: Mmm, no ei jaksa yrittää enää tulla kuulluks, kun ei kukaan kuuntele, et se ei auta, vaikka sanoisi mitä, niin ei se tilanne siit muutu mihinkään.

Monipaikkaisen asumisen ja muuttojen seurauksena nuoren suhteet lastensuojelun ammattilaisiin ovat katkosten sävyttämiä. Jatkuva muuttaminen paikasta toiseen tarkoittaa asuinpaikan vaihtumisen ohella katkoksia suhteissa, joiden on tarkoitus tukea nuorta. Tutkimusten (Sinclair & al. 2005; Skoog & al. 2015) perusteella tiedetään, että sijaishuollon tärkein vaikuttava tekijä perustuu työntekijän ja nuoren väliseen suhteeseen ja siihen, että nuoreen sitoudutaan myös hetkinä, jolloin nuoren käyttäytyminen koetaan haasteelliseksi ja ongelmalliseksi. Yhtenä seurauksena suhteiden katkoksellisuudesta nuoret kertoivat luottamuksen menettämisestä:

Haastattelija: Vaikuttaaks se siihen, et miten luottaa ammattilaisiin?

Nuori: Emmä luottanu niihin ollenkaan. Enkä luota tälläkään hetkellä. Mun nykyisenkään laitoksen ohjaajiin.

Haastattelija: Ai et?

Nuori: En... mä en luota äitiinkään.

Haastattelija: Mut sä luostat...

Nuori: No emmä ihan sata prosenttia luota kehenkään. (...)

Haastattelija: Mut tuleeks se jossain kohti rankaks?

Nuori: Kyl se tulee.

Oman käyttäytymisensä ohella syinä toistuviin, peräkkäisiin asuinpaikan muutoksiin nuoret pitivät hätiköiden tapahtunutta sijaishuoltoapaikan valintaa, laitoksen saamia puutteellisia tietoja nuoren taustasta, liian varhain aloitettua asumishar-

joittelua sekä sitä, että sijaishuoltoapaikassa ei tunnustettu nuoren päihdeongelman vakavuutta.

Karkumatkat – rinnakkainen monipaikkainen asuminen

Nuorten monipaikkaiseen asumiseen liittyvät myös nuorten luvattomat poissaolot sijaishuoltoapaikasta eli asuinpaikat, joista lastensuojelun toimijoilla tai muilla viranomaisilla ei ole tietoa. Asuminen näiden karkumatkojen aikana on paikasta toiseen kiertelyä, kaverien ja tuttujuen luona asumista – monipaikkaista asumista, jota luonnehtii institutionaalisen katseen ulottumattomissa oleminen.

Asuminen ei ole vain tietyssä paikassa olemista vaan suhteissa oloa muiden samassa paikassa asuvien kanssa sekä elämistä asuinpaikassa sovitujen rutiinien ja käytäntöjen mukaan. Nuorten syyt karkaamiseen kertovat tästä: tietyn asuinpaikan epäasiallisilta tuntuneista ja ”oudoiksi” koetuista käytännöistä ja suhteista työntekijöiden kanssa. Nuori kertoi outona käytäntönä laitoksen sisätiloissa olleista useista kameroista ja kamerasta, jolla näki suoraan nuoren huoneeseen; toinen nuori kertoi työntekijöiden huutamisesta. Monipaikkainen asuminen antaa nuorille vertailupohjaa eri paikkojen käytännöistä, ja tätä vertailua he myös tekevät.

Nuori: Emmä siel tykänny olla. Voin sanoa, että huonempi laitos ku tää, paljon huonompi. Et mieltii, et niiden käytännöt, ne ei osaa tehdä omaa työtään.

Haastattelija: Miten se näky?

Nuori: No siel oli, emmä tiä jotenki outoo. Tiiätsä... vaik mul ei oo mitään traumaa, mut jos joku lapsi joutuu sinne, vaik siitä, et sil on traumat ja sille on huudettu kotona, niin ku aika monella, mä tiedän esimerkiksi mun frendeit, joilla on vanhemmat pahoinpidelly lapsii, nii tuol edellisessä laitoksessa huudetaan ihan naama punasena ja voidaan ottaa kii ja heittää huoneeseen. Et vaik joku lapsi, jolle on huudettu kotona, nii sille saattaa tulla joku paniikkikohtaus ja se saattaa itkee tai jotain.

Paikan oudoiksi koettujen käytäntöjen ja työntekijöiden toimintatapojen ohella karkaamisen syynä nuoret kertoivat vapauden kaipuusta. Nuor-

ren karkaamisen voikin tulkita keinoksi palauttaa oma toimijuus eli määrätä omasta asuinpaikastaan ja ihmissuhteistaan tilanteesta, jossa itsellä koetaan olevan vain vähän päättäväisyyttä.

Sijoitetun nuoren asumiseen paikassa, josta viiranomaisilla ei ole tietoa, liitetään monia huolen aiheita. Nuoren on todettu olevan alttiina erilaisille rikoksille tai hyväksikäytölle erityisesti silloin, jos nuori asuu kiertolaisena kavereiden luona tai kadulla (Lehtonen & Telén 2013). Tämä karkumatkan aikainen asumisen kiertolaisuus ja siihen liittyvät vaarat näkyivät myös nuorten haastattelussa. Nuoret kertoivat asuneensa vaihtelevasti kavereiden, aikuisen tuttavien, seurustelukumppanin tai äidin luona. Kiinnijäämisen pelossa asuinpaikka vaihtui ajallisesti lyhyissä sykleissä. Kiertolaisuuteen liittyi yhteydenottoja poliisin kanssa ja yksi nuori pahoinpideltiin. Nuoret kertoivat myös karkumatkan aikaisista usean kuukauden samana pysyneistä asuinpaikoista. Yhden nuoren kohdalla tämä tarkoitti asumista seurustelukumppanin ja tämän vanhemman luona (ilman, että vanhempi tiesi nuoren olevan karkumatkalla) ja samalla merkittävää positiivista käännettä, motivoitumista ja irrottautumista huumeista.

Loppusanat

Tutkimuskiinnostukseni on kohdistunut nuorten toistuviin sijoituksiin ja sijaishuoltopaikan vaihdoksiin sekä siihen, mitä nuoret kertovat vaihtuvista sijaishuoltopaikoistaan ja vaihdoksiin johtaneista tapahtumista. Kasvuympäristön pysyvyyttä ja sen turvaamista pidetään yhtenä keskeisenä lastensuojelun laadun arvioinnin kriteerinä, ja siksi loppusanoissani tarkastelen tutkimukseni tuloksia pääasiassa tästä näkökulmasta.

Tutkimus tekee näkyväksi sen, miten monia lastensuojelun interventioiden aikaansaamia asuinpaikan muutoksia nuorilla on ollut varsin lyhyen ajan kuluessa. Lastensuojelun toimenpiteet ovat liikuttaneet nuoria muutaman päivän, viikon, kuukauden ja vuoden aikajännteellä. Asuinpaikan muutokset ovat tapahtuneet usein lähellä nuoren aikaisempaa asuinympäristöä, mutta myös maantieteellisesti laajalla ja nuorelle vierailualueilla. Lastensuojelun toimenpiteet eivät ole pystyneet turvaamaan kasvuympäristön pysyvyyttä, ihmissuhteiden pysyvyyttä tai mahdollisuutta jatkuvaan peruskoulun suorittamisessa.

Olen jäsentänyt nuorten toistuvia sijaishuolto-

paikan vaihdoksia tukeutuen monipaikkaisen asumisen käsitteeseen ja kuvannut vaihdoksia heilurimaisena monipaikkaisena asumisena, peräkkäisenä monipaikkaisena asumisena ja rinnakkaisena monipaikkaisena asumisena. Heilurimainen liike tarkoittaa nuoren sijoitushistorian alussa toistuvia muuttoja kodista lastensuojelulaitokseen ja takaisin kotiin. Heilurimaista monipaikkaista asumista on myös nuoren huostassa olon aikana. Se ilmenee tutkimuksessa toistuvina muuttoina lastensuojelulaitoksesta psykiatriselle osastolle ja takaisin lastensuojelulaitokseen. Peräkkäinen monipaikkainen asuminen konkretisoituu muuttoina sijaishuoltopaikasta toiseen. Tarkastelu tuo esille myös nuorten toimijuuden suhteessa asuinpaikkaan. Karkaamalla sijaishuoltopaikasta he ottavat samalla kantaa asumiseensa. Kyse on rinnakkaisesta monipaikkaisesta asumisesta, jolloin nuori asuu useassa eri paikassa – virallisesti sijaishuoltopaikassa mutta samanaikaisesti kavereiden, tuttavien tai vanhemman luona.

Tutkimus tekee näkyväksi lastensuojelun piirissä olevien nuorten monipaikkaisen asumisen tiheyttä. Ne näyttäytyvät nuorten sijoitushistorian alussa, laitoksesta toiseen siirryttäessä, vuorotteluna sijaishuoltopaikan ja psykiatrisen osaston välillä sekä nuorten karkaamisina sijaishuoltopaikasta. Ajattelen, että näiden tiheyden näkyväksi tekeminen on ensiarvoisen tärkeää, kun arvioidaan ja kehitetään lastensuojelun sijaishuoltoa ja sen toimintakäytäntöjä nuorten kanssa. Nuorten haastattelut tuovat esille viitteitä siitä, että toistuvissa monipaikkaisen asumisen tiheyksissä on osin kyse puutteista sijaishuollon ammatillisissa käytännöissä ja toimintatavoissa. Haastateltujen nuorten kokemusten pohjalta on helppo yhtyä Victoria Skoogin (2013) näkemukseen siitä, että toistuvat muutot paikasta toiseen murentavat nuoren luottamusta muihin ihmisiin ja siksi väliaikaisiksi ajateltuja sijoituksia tulisi välttää. Lastensuojelun laitostyö nuorten kanssa edellyttäisi-kin nykyistä vahvempaa sisällöllistä kehittämistä: vallitsevien selitysmallien reflektiivistä ja kriittistä tarkastelua, menetelmällistä kehittämistä nuorten kanssa toimimiseen sekä eri toimijoiden toimintatapojen tarkastelua niin, että sijaishuoltopaikan työntekijöillä olisi realistisia mahdollisuuksia sitoutua nuorten kanssa työskentelyyn.

Tutkimus perustuu viiden nuoren haastatteluun. Siksi kyseisen aineiston pohjalta on vaikea tehdä yleistyksiä ja kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä. Nuoret valikoituivat haastatteluun yh-

den ja saman kaupungin yhteistyötahon kautta. Vaikka kaikki nuoret asuivat eri paikkakunnilla ja eri sijaishuoltopaikoissa, haastatteluun valikoituminen on hyvä huomioida tutkimusta luettaessa. Yllättävää on kuitenkin se, miten yhdenmuukaisia osa tutkimuksen tuloksista on verrattuna muissa maissa ja varsin erilaisissa lastensuojelujärjestelmissä tehtyihin tutkimuksiin (Christiansen & al. 2010; Hyde & Kammerer 2009; Unrau & al. 2010). Toistuvat sijoitukset ja sijaishuoltopaikan vaihdokset näyttävät kasautuvan nuorille, joiden nuoruutta sävyttää useiden erilaisten ongelmien yhteen kietoutuminen ja nuorta tukevien verkostojen niukkuus. Yhteistä ovat myös nuorten kokemukset osattomuudesta ja kokemukset yllätyksenä tapahtuneista muutoista sijaishuoltopaikasta toiseen.

Nuorten ongelmien ohella lastensuojelun palvelujärjestelmä ja sen logiikka aikaansaa monipaikkaista asumista (myös Pekkarinen 2017; Eronen 2013); sijaishuoltopaikkojen erikoistuminen lyhytaikaisiin ja pidempiaikaisemmiksi tarkoitettuihin laitoksiin sekä ns. tavallisiin ja erityisen vaativaa hoitoa tarjoaviin laitoksiin synnyttää monipaikkaista asumista. Samalla kun sijaishuoltopaikat erikoistuvat tietyn ongelman – esimerkiksi päihdeongelman, mielenterveysongelman tai erityistä hoitoa vaativien nuorten – hoitamiseen, voi

olla, että myös nuorten kategorisointi ja paikan valinta nuoren yksittäisen ongelman perusteella lisääntyy. Voidaankin kysyä, miten tavoitetaan nuoren elämäntilanteen kokonaisvaltainen huomiointi, sillä lastensuojelussa on vain harvoin kyse yhdestä ongelmasta vaan useiden ongelmien samanaikaisesta yhteenkietoutumisesta.

Tutkimusta tehdessäni aiheen merkitys yksittäisen nuoren ja laajemmin lastensuojelun palvelujärjestelmän laadun arvioinnin kannalta on entisestään kirkastunut. Siksi jatkossa olisikin tärkeää tutkia sitä, miten laajasta ilmiöstä on kyse, mitä toistuvien sijoitusten taustalla on palvelujärjestelmän ja toimintakäytäntöjen näkökulmasta sekä millaisena lastensuojelun interventioiden lasta liikuttavat asuinpaikan muutokset näyttäytyvät määrällisesti laajemmassa aineistossa. Huostaanotosta ja nuorten sijoituksista puhutaan usein viimesijaisina toimenpiteinä. Näin onkin, jos asiaa katsoo palvelujärjestelmän näkökulmasta. Nuorten kanssa keskustellessa on kuitenkin vaikea ajatella viimesijaisuutta. Onhan kyse nuorista, vielä melkein lapsista, 13–17-vuotiaista, joilla on elämä edessään. Siksi toivoisikin, että osaisimme ajatella panostusta myös näiden nuorten tukemiseen ennaltaehkäisevinä toimenpiteinä, joita nuoret voisivat vanhuudessa muistella elämänsä positiivisina käännekohtina.

Saapunut 6.4.2018
Hyväksytty 7.8.2018

KIRJALLISUUS

- Anglin, James P. & Scott, Angela: "We Don't Feel That Love". Retrospective Reflections on the Experiences of Removal, Transitions and Trauma from Former Youth in Care. Report for the Ministry of Children and Family Development British Columbia, Canada. School of Child and Youth Care University of Victoria, 2016. <https://www.uvic.ca/hsd/cyc/assets/docs/Scott-Anglin-RemovalTransition-sandTrauma.pdf> (luettu 5.2.2018)
- Chambers, Ruth M. & Crutchfield, Rashida M. & Willis, Tasha Y. & Cuza, Haydée A. & Otero, Angelica & Carmichael, Heather: Perspectives: Former foster youth refining the definition of placement moves. *Children and Youth Services Review* 73 (2017): 392–397.
- Christiansen, Øivin & Havik, Toril & Anderssen, Norman: Arranging stability for children in long-term out-of-home care. *Children and Youth Services Review* 32 (2010): 7, 913–921.
- Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja: Vuosi huostassa. Lastensuojelun aikatietoista tarkastelua. *Janus* 25 (2017): 4, 297–311.
- Eronen, Tuija: Viisi vuotta huostaanotosta. Seuranta-tutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalista poluista. Raportti 4/2013. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2013.
- Eronen, Tuija: Lastenkoti osana elämäntarinaa. Narratiivinen tutkimus lastenkodeissa asuneiden kertomuksista. *Acta Universitatis Tamperensis* 1713. Tampere: Tampere University Press, 2012.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (toim.): Monen kodin lapset. Helsinki: Gaudeamus, 2018.
- Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino: Multi-local residency of children through the case descriptions of Finnish child welfare social workers. *European Journal of Social Work* (2016). Doi: 10.1080/13691457.2016.1185699.
- Goodyer, Annabel: Children's accounts of moving to a foster home. *Child & Family Social Work* 21

- (2016): 188–197.
- Hébert, Sophie T. & Lancot, Nadine & Turcotte, Mathilde: “I didn’t want to be moved there”: Young women remembering their perceived sense of Agency in the Context of placement instability. *Children and Youth Services Review* 70 (2016): 229–237.
- Helavirta, Susanna: Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. S. 188–223. Teoksessa Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.): Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 2016.
- Holland, Sally & Faulkner, A. & Perez-del-Aguila, R.: ‘Promoting stability and continuity of care for looked after children: A survey and critical review’. *Child and Family Social Work* 10 (2005): 1, 29–41.
- Holstein, James A. & Gubrium, Jaber F.: *The Active interview*. London: Sage Publications, 1995.
- Hyde, Justeen & Kammerer, Nina: Adolescents’ perspectives on placement move and congregate settings: Complex and cumulative instabilities in out-of-home care. *Children and Youth Services Review* 31 (2009): 265–273.
- Hänninen, Sakari: Johdanto. S. 5–19. Teoksessa Hänninen, Sakari & Karjalainen, Jouko & Lehtelä, Kirsi-Marja (toim.): Pääsy kielletty! Poiskäännyttämisen politiikka ja sosiaaliturva. Helsinki: Stakes, 2007.
- Laakso, Riitta: Huostaanotto ja muutokset lapsen elämässä. S. 157–187. Teoksessa Enroos, Rosi & Heino, Tarja & Pösö, Tarja (toim.): Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino, 2016.
- Laakso, Riitta & Enroos, Rosi: Vierailloilla ovilla. Lapsen sijaishuoltopaikkaan tulo huostaanotettujen lasten ja sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2016): 5, 506–515.
- Laakso, Riitta: Mistä koti huostaan otetulle lapselle? Kunnallisanalyyttämisen tutkimuksia 73. Verkkojulkaisu. Helsinki: Kunnallisanalyyttämisen keskus, 2013.
- Lastensuojelulaki 417/2007. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> (luettu 9.3.2018).
- Lehtonen, Irma & Telén, Janne: *Hatkassa. Selvitys nuorten luvattomista poissaoloista ja sijaishuoltopaikkojen toimintakäytännöistä*. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 2013.
- Olsson, Martin & Egelund, Tine & Høst, Anders: Breakdown of teenage placements in Danish out-of-home care. *Child and Family Social Work* 17 (2012): 13–22.
- Pekkarinen, Elina: Koulukoti tapaustutkimuksen kohteena. S. 163–191. Teoksessa Enroos, Rosi & Mäntysaari, Mikko & Ranta-Tyrkkö, Satu (toim.): *Mielikäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin*. Tampere: Tampere University Press, 2017.
- Pekkarinen, Elina: Näkymättömiksi suojellut lapset. S. 264–300. Teoksessa Häkkinen, Antti & Salasuo, Mikko (toim.): *Salattu, hävetty, vaiettu. Miten tutkia piilossa olevia ilmiöitä*. Tampere: Vastapaino, 2015.
- Pietilä, Niina: Hallitsemattomasti nuori. Miksi 17 vuot-
- ta täyttäneitä nuoria sijoitetaan kodin ulkopuolelle? Sosiaalityön erikoistumiskoulutukseen kuuluva lisensiaatintutkimus. Helsingin yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. *Lapsi- ja nuorisososiaalityön erikoisala*, 2017. <http://www.sosnet.fi/lo-ader.aspx?id=812c53eb-336a-47b8-997a-b6adb-476fe15> (luettu 2.2.2018)
- Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja: Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheen- vuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. *Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja* 3., 2010.
- Ritala-Koskinen, Aino & Forsberg, Hannele: Pienet muutot ja monipaikkaisuus. Lasten asuminen lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden tapauskuvauksissa. S. 105–117. Teoksessa Peltola, Marja & Kivijärvi, Antti (toim.): *Lapset ja nuoret muuttoliikkeessä. Nuorten elinolat -vuosikirja*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, 2016.
- Rock, Stephen & Michelson, Daniel & Thomson, Stacey & Day, Crispin: Understanding Foster Placement Instability for Looked After Children: A Systematic Review and Narrative Synthesis of Quantitative and Qualitative Evidence. *British Journal of Social Work* 45 (2015): 177–203.
- Sarajarvi, Anneli & Tuomi, Jouni: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi, 2018.
- Sinclair, Ian & Wilson, Kate & Gibbs, Ian: *Foster placements: Why they succeed and why they fail*. Philadelphia: Jessica Kingsley Publisher, 2005.
- Skoog, Viktoria: Barns upplevelser av instabil samhällsvård. *Socialvetenskaplig tidskrift* 1 (2013): 35–52.
- Skoog, Viktoria & Khoo, Evelyn & Nygren, Lennart: Disconnection and Dislocation: Relationships and Belonging in Unstable Foster and Institutional Care. *British Journal of Social Work* 45 (2015): 6, 1888–1904.
- Unrau, Yvonne A. & Chambers, Ruth & Seita, John R. & Putney, Kristin. S.: Defining a foster care placement move: The perspective of adults who formerly lived in multiple out-of-home placements. *Families in Society* 91 (2010): 4, 426–432.
- Unrau, Yvonne. A. & Seita, J. R. & Putney, K. S.: Former foster youth remember multiple placement moves: A journey of loss and hope. *Children and Youth Services Review* 30 (2008): 1256–1266.
- Vario, Pipsa & Barkman, Johanna & Kiili, Johanna & Nikkanen, Marko & Oranen, Mikko & Tervo, Jaana: ”Suojele unelmia, vaali toivoa”. Nuorten suositukset lastensuojelun ja sijaishuollon laadun kehittämiseksi. *Jyväskylä: Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja* 6, 2012.
- Vinnerljung, Bo & Sallnäs, Marie & Berlin, Marie: Placement breakdowns in long-term foster care – a regional Swedish study. *Child and Family Social Work* 22 (2017): 1, 15–25.
- Ward, Harriet: Patterns of instability: Moves within the care system, their reason, contexts and co sequences. *Children and Youth Review* 31 (2009): 10, 1113–1118.

ENGLISH SUMMARY

Riitta Laakso: Out-of-home care placement changes and multi-local residency. The perspective of young people living in care (Lastensuojelun toistuvat sijoitukset ja monipaikkainen asuminen. Sijoitettujen nuorten näkökulma)

One of the key indicators of child protection quality is placement stability. International studies have shown that levels of placement stability are unfortunately low for many children in out-of-home care. In Finland, too, the high frequency of placement changes is a well recognized problem, yet the research evidence is scarce. This article studies placement changes from the perspective of young people living in care.

The article is based on interviews with five young people (age 13-17 years) who have experienced multiple placement changes and who are currently living in care. The analysis rests on the concept of multi-local residency and focuses on young people's placement history. The interviews with young people highlight the diversity of placement changes and make visible

several factors affecting these changes. Multi-local residency may mean repeated moves between home and residential placements, but also repeated moves between residential and psychiatric units. The study indicates that moving from one long-term placement to another may mean a number of relatively short and temporary placements for young people. As a consequence of multiple placement moves, young people reported loss of confidence and a sense of exclusion from decision-making concerning their own life. However, it is important to note that a change of placement can also mean a new opportunity and caring relationships for a young person.

The article gives policymakers and professionals a better understanding of placement changes from the point of view of young people. It also highlights the need for more research into this phenomenon.

Keywords: young people's perspective, out-of-home care, placement moves, multi-local residency.